

P. GULÁCSY IRÉN

HAMUESŐ

REGÉNY

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-6907-27-1

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

I. FEJEZET.

A virradat már kibontotta vörös szélvitorláját a templomtorony mögött. A tehénistálló édeskés párát szűrte a ritka levegőbe. Veron hibbanva indult egy teli sajtárral a ház felé. A tornáclépcsőnél megállt. Lerugta papucsait. Meztláb lépdelt föl az ámbitusra. Szemtelenül és éheskedve nagy sereg galamb tolongott utána.

Az asszony bárdal-faragott, csupa-csont, csupa-szöglet arcában megenyhültek szigorú, sötét szemei.

- Ó bizony, mert még éhenhaltok! - Vetett egyet a vállán. A tornácszöglethez indult a szakajtókosárért. De félútban megállt. A hárs-ágy nagyot roppant mellette. Csapzott hajjal, elejtett szájjal az ura aludt rajta. Kemény, barna arca elfolyt a nehéz italos álomban. Aprókat nyögött, mint a lidérc-szállott.

Veron szikár vállalai megrázkódtak. Arcát az összenőtt, mindég dacos szemöldök alatt hirtelen elfutotta a tűzláng. Meztelen, hosszú nyakán hirtelen kifeszültek az inak, lapos, kemény szája szóra mozdult. Aztán csak megint vállatvont, megoldotta a kötőjét és ráborította a boros ember ábrázatára.

- Jól kezdődik a bíróság! - Dünnyögte a fogai közül.

Az alvó hangosat horkant. Fal felé dobta magát. Elhajított ökle oldalbaérte az asszonyt.

Veron száján kiszaladt a szitok:

- Ni az oktalanja! Már még álmában is vagdalkozik!

Sietve kapta a szakajtót, szórt a galamboknak. Az örvessel megcsatázott, az mindent elfalt volna a többi elől.

A heteslegény a kút mellé taszította a tejeskordét.

- Mozogj te! Ne aludj! - Szólt oda neki, éppen csak hogy egy percre se maradjon sürgetés nélkül a cseléd. Aztán kannákba öntötte a tejet. Szaporán locskolt a sűrű, meleg fehérségben. Az utolsó kantánál fölkapta a fejét, körülnézett.

- Napam hol ögyeleg, hogy szinit se látni ilyenkor?

A fiu kölletlenül himbálta magát otromba csizmáin.

- Az istállóban maradt. Biztosan a ládám matatja megint! Mert nem nyughatik...!

Veron meglepődve pillantott föl.

- Hát te? Mit suttoysz itt, hogy szavad se hallom?

A legény kabátujjával szétfente gyér bajuszkáját. Kurta orra alá dohogta:

- Nem kiabálhatok, mikor bíró uram alszik.

- Bíró? - Szikrázott föl egyszerre Veron, mint valami megpiszkált zsarát. - Bíró! Ó, ó! Hogy vinné el a kánya a bíróságtokat! De nagyra vagytok vele! Apám tizenöt esztendőn át viselte a botot, mégse hallottam annyit, mint itt tegnap óta! Bíró, - rágott rá mégegyszer a szóra és hosszú, barna karjait az alvó felé vetette. - Szép bíró, mondhatom! Ehol e! Nem püspök, nem beteg, hogy az ágyat nyomja világos virradattal!

Menyhért nagyot mozdult a nyoszolyán.

- Az ámeneteket..!

A legény két válla közé kapta a fejét, iparkodott kifele a kordéval. Veron villogó szemmel nézett vissza az eszmélőre.

- No! Mi lesz! - Kérdezte nyersen.

Az ember fészkelődött, de a súlyos álom újból hanyatlökte. Még mélyebb lélekzettel kezdte szedni a levegőt, mint aki csak most jött az ízére. Erre sarkonfordult, úgy vágta be a konyhaajtót, hogy a szegről a rosta széles ívben az udvarra repült. A csattogásra a csordás kürtje adott harsány feleletet. Nagyot bődült.

Ezuttal már csakugyan felült az alvó. Rekedten ásított, hosszan kinyújtózott. Vállán keresztül megropogtatta alvásban elzsibbadt lapockáit. Öklével látást dörgölt véres szemeibe, aztán meghallgatózott.

Honnan is szólt a tülök?

Mintha nem akarna kétséget hagyni a kérdésre, a kürt megint felbömbölt, hosszan, dacosan.

Menyhért súlyos ökle lezuhant a nyoszolya szélére.

Most már biztos volt abban, amit gyanított. Az apósa kapujában fujta a csordás!

Egy megrugdalt gyerekkor, üldözött, keserű évek sok hasztalansága ingerkedett, rikoltott vissza reá a sivalkodó hangból. Mikor a kálvinista ökrös-gazda apját, pópistát anyját büntette le rajta a keveredést nem-tűrő, kegyetlen alvég és felvég. Ez az ősi ellenségeskedésbe üszkösödött falu, mely éppoly konokul kitartott a maga hagyományai mellett, akár a kétféle jószága, mely hasztalan járt különlegelőre, mégis évszázadok óta ugyanazon egy-nyomásba hágott.

Csákán község őslakói hajdu telepések voltak. Az örökkévalóságán szögecselő hatalmat nyugtalanította a kóbor, izgága nép, úgy próbált hát szabadulni tőle, hogy földet adott neki a lápos Ér-zugban, ahonnét aztán kora ősztől késő tavaszig nem is mozdulhatott ki eleven lélek.

Bezárva és elszigetelve így megcsitult idők multán a szilaj vér. Kénytelen-kelletlen földbe akasztotta feszülő izmait a kelepcebe-fogott, fészkelődő hajdu.

A szüz-ölű föld termékeny étellel fizetett a kemény törésért. A hegyoldal szőlőt csordított a folytonos

kenyérre, vas-szorgalmú, bivaly-erejű csakazértis-népet neveltek dacból a szétmálló rögök.

Elnyújtózott aztán ez a kis kálvinista folt a véres körömmel hasított szántáson, mint valami leszakíthatatlan ölelés, míg a növekvő hajdu sziget elé kerítést nem vont a papi birtok.

Az uradalom kulturát, idegen, gyűlöletes földbontó szerszámokat hurcolt be, lecsapoló árkai fölitták a lápot, mely az őslakókat külön országló kiskirályokká tette. A hajduk visszavicsorodtak a kelletlen jövevényre. Egyetlen munkást se kapott a dominium a csákániak közül. Túl a Dunáról kellett pápista telepéseket hoznia, kik aztán lovaikkal, tarka marháikkal gyorsan meglepték a felszabadult lápos területeket.

A két nép közt megindult a háborúság. Az őslakók »jöttmenteknek« gúnyolták a telepéseket. A szabad-ember lekicsinyelte bennök a jobbágyat, a református a pápistát, a fehér magyar-jószágot tartó ökrösgazda a tarka barommal járó, bérbe fuvarozó »furikosokat«. Nem szűnt ez a föld hátába ültetett nép-viszketeg akkor se, mikor a pápisták gazdákká tollasodtak zsellér-sorból. Hasztalan egyesítették közigazgatásilag egy községgé a két telepet, az összeépülés se temette be a lelkek nyitvamaradt árkát.

A Viharfuvó Bass-család legrégibb fészekalja volt a falunak. Hetvenkedő gögjében egyenesen Csákán vezértől származtatta magát. Emberemlékezet óta a Bassok adtak birákat a községnek, míg Menyhért apjánál hirtelen kihagyott a láncszem. Viharfuvó Bass András a maga

mindenhatóságának tudatában olyasvalamit mert, amire Csákánon addig nem akadt példa.

Pápista lányt vett feleségül!

A vizzálykodó falusiak lelkén kiújult a gyűlölet sebe. A »furikosok« az asszonyt üldözték, amiért reformátussal szentségtelenítette el a templom küszöbét, az ökrös »csigák« pedig a renegát Andrást buktatták ki csúfosan a bíróságból. Fiát a többi gyerek ökle elől messze városba kellett vinni iskolába, a bírói botot pedig a Dombi-dinasztia ragadta magához.

Kivert maradt Bass Menyhért az apja halála után is. Se ökrösök, se furikosok nem vették be soha. Hiába tanult a városban, hasztalan volt a név, a vagyon, az eredet bélyegét nem felejtethette semmi. Ám a fiatal paraszt lobogó becsvágya nem fáradt bele a küzdelembe. Szívós daccal, fogcsikorgatva ragadott meg minden módot az előrejutáshoz. Elszerette, kitagadáson, családi háboruságokon keresztül is Dombi egyetlen leányát. »Egyszál pendelyben«, móríng nélkül, csakazértis feleségül vette.

Apa lett a kiüldözöttből, sőt, ha a gyermekágyas asszonyok láz-réme el nem pusztítja a menyét unokástól, nagyapa. Mégis, egy egész világnak kellett lángralobbannia, egész országnak sarkaiban meginognia ahoz, hogy a sors ökle végül széttenyerelhessen Csákán község hajthatatlan népe közt. A falu öreg jegyzőjét menesztették, új emberek újcsejgésű beszéde verte föl a községháza lomha, büszke csöndjét. A nép előbb

rádöbbsent, aztán vállatvont. Nem értette. Az új jegyző tolmács után nézett.

Most derült föl a Belényesen tanult Bass Menyhértnek! A fajtája öklétől meglékelte gyermek-koponyában szívós emlékezéssel kapaszkodott meg annak idején az idegen szó. A dob perdülésére állvamaradt a tornácon. Sokáig, mereven bámult az áldozó napba.

Másnap jelentkezett.

Tolmácsból benfentesig már rövid volt az út. Aztán Dombinak föllegzett be hamarosan. Az új bíróválasztásnál Viharfuvó Bass Menyhért lett a hivatalos jelölt.

A falu csak nevette eleintén. Hadd kakaskodják, majd leszáll a palánkról! Az ökrösök Dombi mellett verték a vasat, a furikosok az öreg jegyző, Südy Sándor köré gyürkőztek. Ezen meg Bass Menyhért nevetett inyelátszó, dacos nevetéssel. Nem szólt semmit, csak a nadrágszíjját szorította beljebb egy-két likkal.

A döntő napon aztán elakadt a nevetés. A két másik jelöltet váratlanul visszavetették »formai hibák« miatt, Menyhért pedig választás nélkül, egy szavazat nélkül bevonult a rég áhított hatalomba. Azon az éjszakán dulásig mérte az ingyenbort a zsellérnépnek a szőlőpincénél.

Az előző éjjel duhaj tivornyája átfutott egy pillanatra az ébredő ember emlékezetén. Összeráncolta borzas szemöldökét, nagyot ordított:

- Marci, hé! Idegyere!

A csordás - keménykötésű, kurta kis hajdú - nagy csizmaival át-kótogott az úton, benyitott.

- Adjonisten, gazd'uram.

- Hát gazda vagyok én neked? Mi? - Rivalt rá Menyhért, végiglódítva a subát a padon.

Az ember pislákol, majd rábólintotta nehéz, szögletes fejét:

- Az a! Nígytchenes gazda.

- Aztán az ébresztő kinek dukál, te toklyó?

- Ki másnak, mint a bírónak!

Menyhért nagyot lélekzett, de mégis meggondolta. Csendes rábeszélőre fogta inkább a hangot.

- Te bivaly! Jószág lettél magad is? Hát hol az ördögbe élsz te ugye, ha még azt se tudod, hogy én vagyok a bíró?

- Ühümm, - dünnyögött Marci. - Bíró... Az a. Csak akkor ne velem túlköltesse ki kend!

- Hát ugyan kivel?

Marci tempósan szája végébe kormányozta a pipacsutorát. Még a szeme se rebbent. Úgy állta derüs nyugalommal Menyhért neki-szilajodó tekintetét.

- Azzal, aki megcsinálta kendnek! A jegyzővel. Úgyám! Annak bíró kend!

Széleset legyintett, indult. A kapuból visszaszólt:

- Bíró..? Ühümm..! Nyavalyatörís kend, nem bíró! Lettem-bíró! Az! - És behajtotta maga mögött az ajtót. Mire Menyhért ámulatából magához tért, már a harmadik portán túl kongott a karikás.

Az ember nagyot káromkodott, megfordult. Veron ott állt, vállát az ajtófélfának vetve a konyha-küszöbön. Vörös volt, mint a bazsarózsa. Élesvonalú száján kemény mosolygás ült.

- Kellett ez kendnek? Kell ez minekünk?

Menyhért még feszengett, de aztán tudatlanul öröm lobbanta át. Kellett most neki valaki, akin a gőgjét helyrekészörülhesse!

Odarikkantott az asszonynak:

- Dejszen, a Pilátusát! Majd töröm én, ha nem hajlik a nyakuk! Megmutatom!

- Hojjaj! - Löttyent ki Veronból a begyében hordott méreg.

- A csordás-Marcinál kezdi! A gazdáknak mutassa meg

kend, hogy hány garast érő! De ne a szájával, hogy kora reggel végigordítja a falut! Hanem a tevében járjon kend elül, mint az apám tizenöt esztendeig! Az bezzeg tudta tartani a rangot! Az igen! Nem keveredett minden vacakkal! Megfogta a dolog végét, nem úgy, mint kend! Itt van ni! - Vetette el két barnára cserzett, izmos karját. - Hát az istállóba ki mén? Ki eressze el a jószágot? Mi?

Menyhért a kúthoz cammogott, úgy szólt vissza kölletlenül.

- Ott a fiad, meg a hetes!

- Azám! Rég kimentek a munkába!

Az ember vállatvont, húzott egy teli csöbör vizet a kútból. Jóleső locskolásba fogott. Nagy prüszköléssel csapkodta füst-kozmált orrába, tüzelő szemeire a friss hideg vizet. Mikor megelégelte, befordult a konyhába. Forróra dörzsölte az arcát. Az asszony beretválkozáshoz készített. Menyhért gonddal szántott végig a tüskös borostán. Csak mikor elkészült, vetette oda félvállon át:

- Én nem piszkolódok tudod!

Veron szárazon nevetett.

- Mindég más! Mindent más!

- Mit akarsz? - Mordult rá az ura. - Te is jobban tennéd, ha nem volnál itt térgyig maszatos! Messze bűdös vagy. Mért nem tartassz szolgát magadnak?

- Szolgálót! Szolgálót! - Nyikorgott az asszony. - Jézus, még kihoz ez a béketűrésemből!

Hirtelen odarivalt az urának:

- Tán helyedbe hordjam a dámát? Eltaláltad! Elég a háznál egy kenyérpusztító! Elég napam!

Az ember földhözcsapta a szappanhabot. Megjártatta szemét a darab-tükörben. Csöndes mérgelődéssel felelt az asszonynak:

- Fajtádhoz hasonlítsz hallod! Dombi-divat a más szájába nézni. Kisajnálni a falatot.

- Nálunk megdolgozik, aki enni akar!

- Tőlem tehetitek! - készült el Menyhért a szöszmötöléssel. Pipára gyújtott és a reggeli szűz-füst gégét, mellet cirógató jóleséséből lökdöste ki a szókat:

- Ugyan ne járjon már a szád annyit! Kutya természeted van! Hogy ettől nyugton nem maradhat senki! Magához törné az egész világot, ahelyett, hogy ő formálódna.

Veron akkorát sóhajtott, hogy a tányérből mind szétrepült a szappanhab.

- No, kend oztán annál jobban formázódik!

Az ember leverte még a csizmája porát, indult az istállónak.

- Az meg az én dolgom, - adta hátra befejezésekép. Kisvártatva lánc-csörgés hallatszott. Négy villás-szarvu, fehér magyartehén után egy kormos bika ballagott ki méltóságteljesen az itató vályúhoz. A bika megállt a kút mellett, koronás fejét körülhordozta. Seregszemlét tartott. Aztán tompán és rekedten belebődült a sárga udvarral kelő napba. Tempós lassúsággal Veronhoz cammogott, nagy buta fejével meglökdöste az asszony szegeles csipőjét.

Veron az urára nézett, hogy ugyan látja-e? Menyhért visszamosolygott rá békülékenyen. Erre mindkettejükből visszatartthatatlan erővel szakadt ki a beléjük száradt nevetés.

Az asszony megveregette az állat okvetetlenkedő fejét.

- Ne Bodor, ne! Mi kéne?

Menyhért csintalanul vágott a szemével.

- Olyan sovány vagy már, hogy karónak nézett. Rajtad vakarózik.

Az asszony jókedve megcsappant.

- Hojjaj! - Mondta kelletlenül. - Talán jobb is a kövér! Az majd hajladoznék, törné magát a dologba, ugy-e?

- Végettem ne töresse! - Pezsdült föl az emberben a vér. - Másra való az asszony, mint hogy megszakítsa magát!

Közelébb döccent Veronhoz, megfogta a vállát. Hirtelen el is eresztette.

- Fognivaló sincs már rajtad hallod!

Az asszony elrándult. Sértődve villant rá vissza.

- Nyughasson! Emberfia van, azt' mégis veszkődik..!
Hogy nem röstelli!

Menyhért már ügyet se vetett rá. A pipával bajolt. Egyszer csak fölkapta az állát.

- Ni! - Kiáltotta bosszusan. - Mi van megint ezzel a cudarral?

Csakugyan, a bika megugrott. Fénylő fehér bőre reszketett, farkát karikába kanyarította. Azután begömbített háttal, kurtán buffogva szökött a kapu felé. Veron utánakapott, elfogta egyik szarvát.

- A furikos-bikát érzi ez! - Kiáltotta elfeszülve az erőlködésben.

Majd asszony-hizelgéssel próbálta puhítani az állat pattanó kemény nyakát.

- Haragszol rá jószágom? Ó, te csillagszemű! Megöklelnéd ugy-e? Megontanád, tudom. Derék jószág vagy!

Menyhért közbe hirtelen becsapta a kaput. Veron kiállva eresztette el a dühödt állat szarvát. De hogy a tarka csorda vörös bikája a palánk alá ért, azzal nem bírt többé erőhatalom! Olyan veszett táncba kezdett, hogy végül is rágázolt Menyhért csizmájára.

A gazdát dühbe gurította a testi fájdalom.

- Az áldóját a komisz fajtádnak! - Ordította. - Mit veszkódsz, hogy a vereshangyák futnának szét veled! Neked tán extra dukál? Annak is lejár még!

Veron arcáról egyszerre mintha letörölték volna a sajnálkozást. Az előbbi kötekedés próbálkozó derűje kialudt a szeméből. Fölkapta a fejét. Tekintete megint szigorú mozdulatlansággal állt az urán.

- Micsoda beszéd...? - Kérdezte szárazon. - Mióta a világ, mindég külön legelőre járt a kétféle jószág!

Menyhért csak a lábafejét tapogatta.

- Pártolod ugy-e! Pedig a tarka többet ér. Jobban tejel.

- Azám! Ennek a tejnek ereje van! Csupa föl! Amaz csupa víz. Nem is hívják tejnek!

Az ember rápróbálkozott kárvallott lábára. Mogorván vetette oda:

- Járhat a szád, míg el nem kopik! Ma a pénz a fontos! Hogy mennyi a tej. Meg súlyra a bornyu.

- Tele is van mindenféle nyavalyával! Nem bírja az időt, se a nedves rétet. Az udvaromba se eresztenék tarkát! Az én szép jószágom vérét ne fertőzze!

Menyhért szemöldöke ráncbafutott.

- Mit dirigálsz! - Mordult. - Még azt hinné valaki, hogy szava van ennek! Ne engem oktass hé, hanem a bugris fajtád, azt az ökrös frekvenciát! Az új jegyzőnek csak két tehene van, mégis több tejet hordanak ki, mint mink a négy után!

Veronból kicsobbant a megpiszkált hajdú-vér. Biborba borult az arca. Élesen fölrikácsolt:

- A jegyző..! Jahajh..! A cimboraság..! Már meg attul tanul! Attul aki vízzel pancsolja a tejet! Mérget kovászol! Az kell már neki! Mert kirohadt belőle a tisztesség egész!

- Elhallgass! - Rivalt rá az ura. - Azért tartod ezeket a csontra-bőr dögöket, mert olyanok mint magad!

És botjával jót húzott az egyik tehénre.

A bika megfordult a csattanásra. Két komor barna szeme megúszott fehér tavában. Fejét rengő szügyébe kapta. Mint a villám csapott öles szarvával Menyhért derekához. Ha el nem ugrik, felökleli.

Az ember a kútkáva mellől kiáltott Veronnak:

- Ereszd ki már, ereszd! Madarak vájnák ki a szemit, még a gazdáját is megontaná ez!

Az asszony mereven, hosszan nézte az urát. Aztán rábólintott:

- Hát ez nem keverék-faj..!

Széttárta a kapu csikorgó szárnyait és útjára eresztette a bikát.

II. FEJEZET.

A falu két templomában egyszerre kondult meg a délharangszó. Az egymásnak kosfejű futó két torony olyan volt, mint két esküre tartott ujj, melyekre vörösréz fedő borított fénylő körmöket. Ha teheti, talán meg is karmolja egymást az egyuristen engesztelésére emelt két hajlék, így csak arra törekedtek, hogy legalább le ne maradjon egyik a másik mögött. Az egyházfiak éberén figyelték az átellenes köteleket. Ha a pápista harangozó megragadta a magáét, a reformátusoknál is nyomban megszólalt. Csákán község templomaiban emberemlékezet óta egyszerre csendült az ángelus.

Südy Sándor, a falu elbocsátott jegyzője, kitette kezéből a fűrész. Kalapot emelt és leült a kecskeláb mellett a köre. Gyér fehér haja belefonnyadt izzadságába, horpadt melle sípólva szedte a levegőt. Köhécselt, a vedlett falu

iskolaházat nézte. A kéményt, hogy füstöl-e? Nem füstölt. Erre fölállt, hangtalanul megint dologhoz látott.

Kisvártatva nyílt a konyhaajtó. Könyvvél kezében a tanítóné jött ki. Mozcékony asszonyka, apró és fürge, mint az egér. Megelevenedett kilencvenes divatlap, fényesre kopott szürke kötésben. Ritka fehér hajából oldalt kikandikált a magasító töltelék. Lehetetlenül kicsiny kezével a könyv lapjait forgatta. Távoljáró szemmel itta a betűt.

Südy hóna alul villant az eleven kísértet-járásra. Az asszony szájáról a szók is szürkén peregtek, mint a homokszemek:

- Avram Janku... Avram Janku a fost un máre idealist... A fost? Erea? És fürge apró kezei végiggaloppoztak megint az oldalakon.

A jegyző fejet csóvált, utánalódította az állványon maradt tuskót a levágottnak.

Az asszonyt a déli udvar kopott nyomoruságára ébresztette az ijedelem. Hirtelen visszanézett, ingerülten szólt:

- Mit dörömböz? Holtra rémíti az embert!

Südy vállatvont, de a szeme békítő nézéssel simogatta a berzenkedő kis öregasszonyt.

- Sose haragudjék lelkem! Sose törje ott magát! Nem elég, hogy egész nap a gyerekek macerálják, még a pihenőjét is

megrontja? Menjen a szobájába, feküdjön a divánra!
Akkor legalább nyugszik.

Az asszonyka nagy hanggal toldotta meg a maga
apróságát.

- Járjon csak a szája! Hát maga mit fűrészel? Okosabb
volna, ha maga menne inkább, nem nyikorogna a fülembe.

Az öreg legyintett, újabb hasábot vetett át a kecskelábon.

- Majd jó lesz a télen, ha nem kell boltba menni érte, -
felelt. Majd kérlelve tette hozzá:

- Tűrje már még egy kicsit, ugyanis indulok mindjárt a
szövetkezetbe. Sok a dolog! Megint nyúzzák szegényeket
ezek a híresek a községházán.

Az asszony gyorsan odajött. Behullott rágcsáló kis szája
szaporán kezdte majszolni az ingerült szókat:

- Ugy-e! - Kiáltotta becsapva a könyvet. - Kétszázhatvan
lej nyugdíjja kéne hogy járjon a vén bolondjának, de arra
oda se néz! Nem sürgeti! Más baját bezzeg a
nyakábaszedi! Csak hiábavalóskodni tud, vén tökéletlen!

- Nyugdíj...! - Az ember két keserves szájszéle lefutott,
beleveszett fehér bajuszába. - Jól beszél! A maga tanulása
talán sokatérő? Azt hiszi, arra való az a vizsga, hogy
letegyék? Azám! Még ha lerakná is! Lesz, aki
gondoskodik magukról, ne féljen! Megmondtam már,
mikor az esküt letette: álljon ki az útból! Mert ez a szekér

keresztülmegy mindnyájunkon! Ez a szekér minket föl nem vesz! Letiporja, aki nem ül benne! Ezt úgy hajtják. De nem hallgatott rám Mariska! Maga még ragódkodni akar!

A tanítóné elfordult. Dacnak lehetett volna venni ezt az elfordulást, ha nem jött volna utána a zavart, hirtelenpirosság, mely szétfutott mindég figyelő kis arcán, valahányszor keresztnevéen szólította ez az ember. Aki majdnem név-adója, örökös ember-gazdája lett valaha, de aki ma nem volt számára több sokszor nyugós aggodalomnál, aki a falura is átcsapott veszett embertorlódásban az albérletbe birt nyomorúságos szobán át ahoz is igényt tartott, hogy élete apró-cseprő dolgaiba beleavatkozzon.

A közös szükségből összekovácsolt sors, a jövő terhek eshetőségei, réműlete, rá is háramló felelőssége színezte ingerültté az öregasszony hangját, valahányszor a lakójával zsémbelt. Rettegett. Féltette ezt a vén mult-hajó roncsot, az egyetlent, ami az iszákos férjjel átvívódott házasságon, a nadrágszíjtól kékült éjszakák emlékéen túl is megmaradt.

Félte őt magát is. A keresztnevéen-szólítás mögött azonnal gyanus, lekenyerező szándékot fürkészett végzetes illatokhoz szokott, mozgékony kis orrával, mely meglíbegett minden jelre, amiből újabb ráháramló terheket szimatolhatott. Nagy, riadt, öreg-állati életszomjúság volt ebben a törékeny testű, szélnek-könnyű, elkinzott kis emberparódiában, aki a gyöngék álomban is virrasztó éberségével neszelt minden kívülről jöhető életveszedelemre. A mának ritkán beszélt, szavai értelme

mögött állandó holnapra-fegyverkezést rejtett. Folyvást csak ágyazott, de ritkán aludt, még ritkábban evett.

A vén lakótárs szentenciázására is azonnal ellentámadásba rémült.

- Az eskü! - Szólt sokatmondó szemöldök-emelintéssel. - Bizony jobb lett volna, ha maga is leteszi! Akkor most nem kuruckodnék itt gatyában! Maholnap nem lesz mit rávegyen! Inkább maga hallgatna rám!

A fűrész éleset csikordult, egy levált tuskó tompán buffant megint a fűrészporban.

Südy kesernyésen elmosolyodott. Néhányszor végighúzta lankadó ujjait a fogak recéjén.

- Nana! Csak maga is várja a végét! Én legalább kimondtam, amit gondoltam! Magának annyi könnyebbsége se volt. Én már nem csalódok, de maga duplán fog! Nekem úgy sincs itt többé mit keresnem. Legalább a fajtámat szolgálom, amíg mozogni tudok!

- Óó! Föllegekbe járó álmodozás! A mai világban! - Tette hozzá fölújuló szörnyűködéssel az asszony. - Nevetnivaló volna, ha siratni nem kellene! Csak okoskodják sokat azzal a szövetkezettel is! Még megjárhatja! Minek tolja a sok ágrólszakadt paraszt szekerét, ahelyett, hogy inkább odahúzna, ahonnét ha nem csurran, cseppen? Mire akaszt tengelyt mindenkivel, aki valaki? Akinek szava van ma itten? Nem a mi dolgunk, hogy megváltoztassuk a világot!

Südy egy pillanatra fölkapta a fejét, mint a figyelő vad. Nyugtalanul átremegő árnyék lágyította enyhébbre szúrós-nézésű, barna szemét. De gyógyíthatlan optimizmusa nyomban áthidalta a tanítóné sötétlátását.

- Felül minden szóbeszédre! - Dohogta. - Már megint megtömték a postán. Hej Mariska, Mariska! Öregasszony lett maga mégis, hogy így összeszed minden pletykát! Ugyan, csak mondja! Mivé lett volna ez a háborúban lerongyolódott, szegény földhözragadt nép, ha én meg nem csinálom neki a szövetkezetet? Majd talán a nagygazdák törődtek volna vele, ha fölfordul? Mi lett volna a földosztással is? Honnét kaptak volna hozzá vetőmagot? Forgatópénzt? Miből fizettek volna a szántásért? Adót? Haszonbért? Miből éltek volna első aratásig? Hiszen betevő falujuk se volt! Nem, nem. A szövetkezet nem áll a szekér útjában, Mariska. Ez embert nevelt azokból is, akik már csak stokház-töltelékek valók lettek volna. Ez senkinek se ártott, mindenkinek használt. Ki volna ellenére?

Szünetet tartott egy percre. Az asszony szomjas füllel itta a biztatást.

Südy ránézett, elérte. Még behatóbban folytatta:

- A gazdáknak ki méri ki a borát? Honnan kap olcsó pénzt, élelmet a kisember? Ki tartja fenn a gazdakört? Láss! Még tetejébe tisztességes árendát is fizetünk a községnek a nagyvendéglő bérletébe. Ha nem volna is, meg kellene csinálni ezt a szövetkezetet!

Hanem az asszonynál csak pillanatokra hatott a biztatás. Ahogy a szók elperegtek, nyomban megnyílt aggodalmának sebe. Éles csipkelődéssel, ami mögött azonban annál sóvárabbi meggyőzetési vágy vacogott, mondta:

- Nem is a szövetkezet a baj, hanem maga! Kérdezze csak amazokat, akiknek folyton gáncsot vet! Bedugaszolja minden seftjüket, ahelyett, hogy a kedvüket keresné. Azoknak magyarázzon, ne énekkem! Jobb volna, ha egy kicsit az ő érdeküket nézné!

Az öregember hirtelen fölpillantott. Villanó szemében halálos ellenkezés lobbant.

- Én a fajtám érdekét szolgálom, mert így tanítottak rá! Mert így öregedtem meg! - Vetette oda kurtán és megropogtatta külön minden szó nyakát. - Koncot meg a kutya les! Annak való!

- Óóó! Szépen szolgálja! Rájukvadtja ezt az egész frekvenciát a konokságával! Pedig mindnyájunknak az volna érdekünk, hogy megegyezzünk. Akkor hagyná élni egyik a másikat. Így majd, rávigyázzon, hogy mi hálát ér még a drága parasztjaival is!

A jegyző arcán fölényes mosolygás futott át.

Negyven éve, mióta a falu sarát dagasztotta, nagyon apja lett ennek a senkitlen népnek. Agglegénysora bennük lelt tartalmat, munkája célt, élete értelmet. Az új-soron ismert minden zsellérházat, jobban, mint a saját vackát.

Letette a fűrészt, megtörülte izzadt homlokát és bement a házba, rendbeszedelőzködni.

Az öregasszony fásultan bámult utána. Aztán konok erővel feszítette újból eltompult agyát a késő leckének.

- Avram Jancu erea un idealist...

A macska fölriasztott egy tollászkodó varjút a hideg kéményen.

A madár lecsapta nehéz szárnyait. Nagyot rikácsolt:

- Kár!

III. FEJEZET.

A községháza nagy szobájának két tágas ablakán megáradt folyamban zuhogott be a nap. A vadszőlő-folyondár pihés levelekkel próbálgatta az új életet.

Menyhért eltolta maga elől az írást. Félig nevető, félig bosszankodó pillantással nézett föl az előtte okvetetlenkedő, fiatal férfi csinos arcába. Az, hihetetlenül mély basszus hangjával úgy hengerelte le ma a mohó munkakedvét, mint valami kő súlyos mángorló.

- De nótás napja van a jegyző úrnak! - Mondta fejcsóválva.

Az ember csettintett.

- Abszolút...!

Menyhért tett még egy kísérletet.

- Legalább ezt a húsmérés-dolgot ütnénk itt nyélbe!

Amaz szolgálatkészen penderedett elő. Egyik karjával az írásra célzott, másik kezével nagyot pattintott:

- Bumm.

Lelőtte az ügyet. Jóízűen nevetett a tréfához, hosszan, mint valami pajkos diák. Aztán megdöcögött Menyhért medve-vállát.

- Kinézünk kicsit a nyulacskákhoz inkább!

A bíró rácsudálkozott, fölállt.

- Vadásztilalom idején?

- Ki tiltja, ha én akarom?

- A törvény!

A jegyző most már egész közel jött, úgy fintorgott vásottan Menyhért orra alá.

- Törvény? Ki csinálja azt? A kormány! Hol? Bukarestben! No, hát ott ő parancsol, itt meg én.

Az ember elhölten nézett az örökké mozgó, játékos arcba. De még mielőtt válaszolhatott volna, kopogtattak. Nehéz, csizmás kótogással egy kitisztalkodott paraszt agyonistenkedett be az ajtón. A szövetkezet bizalmiférfia volt.

Menyhérten keresztülvillant a benfentesség soká megkoplalt íze. Derekában jóleső nyujtozással egyenesedett ki az öntudat. Íme, tehát »*valaki*«. Kereke a mindenki baját őrlő jog-gépezetnek! Tényező, hatalom! Hangjában, mozdulataiban, ahogy a jövevény elé ment, szivesség és méltóság volt.

- Mindenjókát, Gergely szomszéd! No, mi járatban?

Az atyafi vállat rántott, megforgatta meredt ujjai közt kis pörge kalapját. Hümmögött. Aztán, mint aki hirtelen elszánta magát, kibökte felütött állából az örök paraszt örök óbégatását:

- Baj van, bíró uram!

- Nono..!

Menyhért széket mutatott, maga is leült. A tekintély jóleső terpeszkedésével domborította ki hasát szétvetett lábai között. A zsellérből vedlett új-gazda feszengve fészkelődött előtte a széken. Majd földreeresztette a kalapját, hersegve megvakarózott.

- Az árendával bajolunk, - fordult a jegyző felé, aki dacos duzzogással harangozott le az asztalról megbolygatott

jókedve után. - Hajtják a földbíreket, pedig még nem is jár, csak aratás után. Hát hiba lehet itten! Mondok az embereknek: fölnízek már!

Menyhért a jegyzőre hökkent.

- Csakugyan, - szólt inkább kérdőleg - annak még nincs itt az ideje.

A fiatalember elfordult, mint akire mindez nem tartozik. Örökké mozgó ujjával odalapított egy vérszegényen tántorgó tavaszi legyet az asztaldeszkához.

A paraszt előbbrecsúszott a széken. Most már csak Menyhért felé bökdöste magyarázatát:

- ... mert most másra kék a píz, tudja..! Mert eladják a papok a felszerelést. Jószágot, szerszámot, mit hogy! Csórén maradtak vele a földosztás után. Hát mink abba volnánk belegyőződve a komákkal, hogy veszünk! Nem bírjuk a bírszántást fizetni a nagygazdáknak a zsebből! Nem hoz be a termés annyit, amennyibe van. A kútból kell adni a sarcot! Így osztán fenínek kell ez az egész földosztás is, amit adtak, mikor ez is csak a szegénységet húzza!

Menyhért apáskodva bölintott a panaszra:

- Igaza van, szomszéd!

- Nohát! - Villant föl örömmel a gazda. - Gondoltuk azt mink szegénység mindjárt, hogy maga nem kozmás ebben!

Mert lássa, csak nem vélhető dolog, hogy egyik markával adják a törvény, a másikkal megint el is vegye.

- Ilyen komizságot bizony ne is tételezzenek föl kentek róla - védte Menyhért saját tekintélyét a hivatalos suba alatt.

A jegyző harsányat füttyentett a háta mögött. Már nem harangozott. Hogy Menyhért visszafordult, villámgyors rándulással rebbent meg a szemöldöke.

A bíró óvatosabbra fogta kegyosztó hangját. Fölkelt, párszor gondolkozva mérte végig a szobát. Egy széles napfoltban megint megállt, két öklét zsebébe mélyesztve.

- Nézze csak! Hisz' az agrárbizottságnál épp azért követeltem én kentek részére az uradalmi legelőt! Persze, hogy nem győzik a földet bérszántással, szerszám, jószág nélkül! De ahoz meg legelsőbben is legelő kellene, hogy legyen mire állatot ragasztani. Ebben járok most. Meg is teszem a magamét, attól nyugodtan alhatnak! Hanem pénzt, azt nem adhatok kenteknek, mert nincs.

Megint a jegyzőre pillantott, ezúttal nyugtalanabban. Az csak a fejét ingatta.

A gazda nagyot zökkent a szón:

- Nem is kölcsönpízt kírünk mink itten! Elíg ha visszafizeti az árendát az elöljáróság, mert az még ugyse járt! Mire igazán sora kerülne, majd meg összeszedjük. Addig hadd forgatnánk jószágba, mikor lehetnénk!

Menyhért hirtelen hátranézett. A jegyző nagy toppanással lentcsöppent az asztalról. Mindég mosolygó arca most ingerültnek látszott. Sűrű szemöldökei egész összekapaszkodtak. Türelmetlenül intett az ajtó felé.

A bíró apáskodása erre elejtette a kenyérosztó kést. Inkább szemét szúratta volna, mint hogy közvetlenül a hatalom bocskorában tett első lépésnél orrára essék. De a jegyző jeladásait nem értette.

Ügyes oldalkanyarodással tért ki hát a kívánság elől, mintha világéletében a diplomáciának ezt a falun szokásos, parasztblondító formáját tanulta volna.

- Pénz, pénz..! - Húzta meg a vállát. - Ha kenteknek pénz kell, ott a szövetkezetük! Mire való?

A gazda óvatosan köpött a csizmája mellé, illedelmesen súrolta széjjel.

- A Piculást érti? Nincs abban uram egy megveszekedett báni se! Ami volt, kiszedtük az árendára. Máskípp miből fizettük volna? Mondják, a városban is a pénzváltók: ki hanyatt, ki hasmánt. Nekünk amúgy se adnának, - komorodott el.

Aztán nagy lélekzettel függesztette hozzá: - A senkitlen szegénység igen magára áll, mint a küszöb. Se kint, se bent. Adják hát vissza legalább, amit behajtottak!

A fiatalember türelmetlenül dobolt az ablakon.

Menyhértet elfutotta a bosszúság, de azért lenyelte. Kurtán szólt oda az embernek:

- Majd meglássuk! Ezt a dolgot meg kell beszélni az elöljárósággal. Addig elmehet kend.

A paraszt nehézkesen tápázkodott föl a székről. Csontos, napszívott képén gyanakodás látszott és értetlenség.

Ugyan hol hibázott, hogy ez a »gazdurammal«, szivességgel indult beszéd ilyen kurtán-furcsán végződött? Ilyen semmi eredményt se hozott?

Elbuslakodva fordult ki az ajtón.

Mikor a kilincs zárjába csapódott, a jegyző gyorsan előjött. Szelesen megveregette Menyhért vállát, átnyalábolta. Vagy háromszor körülpenderedett a húzódozó emberrel, aztán atyafiságosan hátbavágta.

- Na, jól van, jól öregem! Csak hogy kifüstölte! Máskor nem kell annyit povedálni!

Menyhért sértődötten hámlott ki a pajtáskodó ölelésből.

- De mikor ezeknek igazuk van! - szólt kölletlenül. - Mire hajtotta be azt az árendát olyan sietve?

- Ej, kicsit elébb, kicsit később! Mindegy! Ugyis ki kell fizetni a parasztnak.

Az ember homlokát ráncolta.